

„Jön a vonat!” kiáltásra, a tanulók hirtelen kilépnek a padból, egymás vállát fogva helyben térdemeléssel lépegetnek. Az első tanuló a dugattyúk mozgását utánozza könyökben behajlított karokkal. Mindannyian a vonatzakatoláshoz hasonló „s. s. s.” hangot adnak. Sípoltatnak is!

A nevelő arra törekedik, hogy a fent leírt közlekedési formákat meglepetés-szerű sorrendben, és lehetőleg gyorsan változtassa, hogy a tanulókat gyors mozgásra szorítsa, és figyelmüket is fejlessze.

Befejezésül szeretném még egyszer hangsúlyozni, hogy az osztályteremben tartott testnevelési órák értéke nem veheti fel a versenyt a szabadban tartott órákéval. Addig is, amíg minden általános iskolának megfelelő tornaszere és tornaterme lesz, ötletindítónak szántam ezt a fent felsorolt 12 adogató- és váltóversenyt. Céлом az volt, hogy osztálytermi órákat színesebbé, változatosabbá és hatásosabbá tegyünk. Bizonyosra veszem, hogy kartársaim több és érdekesebb adogató- és váltóversenyt állítanak majd össze a fentiek alapján, a helyi viszonyoknak megfelelően.

Sok új ötletet és jó munkát kívánok.

Dr. Bodosi Mihályné
tanítóképző int. tanár

VILÁGNÉZETI NEVELÉS A KÖRNYEZETISMERETI ÓRÁN

Nagyon sokszor elhangzik — még pedagógusok körében is — az a vélemény, hogy kisiskolás korban, főként az 1. és 2. osztályban nagyon nehéz a direkt világnézetű nevelés. Én ennek ellenkezőjét tapasztaltam. Egy 2. osztályos környezetismereti órát vizsgáltam meg, s azt tapasztaltam, hogy a megismerés lelki folyamatainak fejlesztése mellett a tanulók gondolkodásában lehetőleg hibákat is nagyszerűen javította a nevelő. Általában milyen hibák szoktak előfordulni a kisiskolások gondolkodásában?

1. Nagyon gyakran hibás következtetés adódik abból, hogy hiányosak a természettudományos és társadalom tudományos ismereteik.
2. Hiba lehet a beállítódás, a funkcionális merevség. Nem látják világosan az ok- és okozati összefüggéseket.
3. Hiányzik az ok-okozati összefüggések dialektikus láncolata.
4. A formalizmus, verbalizmus is nagy veszélyeket rejt.
5. Hibák adódhatnak a különböző magatartásformákból: pl. felületesség, kapkodás, nincs motívum stb., stb.

Nézzük meg ebből a szempontból a jelzett órát!

Témakör: *Az erdő*

Anyag: *Az erdő állatai: a mókus és az őz*

Oktatási feladat: A két állat külsejének, életmódjának ismertetése, hasznuk, káruk.

Nevelési feladat: Világnézetű nevelés: a természetben végbement változások észrevétele, állatok, növények védelme, egészséges életmódra szoktatás.

Tanít: *Vértes Gellértné*

Az óra vázlatja:

1. Szervezési feladatok.
 2. Számonkérés. Anyaga: A tanulmányi séta, a TV-s órán látottak, a fa és bokor.
- Feladatok: a) Egy erdei részlet rajza a táblán. Emlékezz és mondd meg, melyik rajz mit ábrázol! Mondj el róla mindent!
- b) Nézz a kistáblára! Szókérdéseken a következő szavak:
- Növények
Állatok
Az ember munkája

Az erdő védelme

- Egészítsd ki a sétán látottakat azzal, ami a TV-ben volt!
- c) Válaszd ki azt a szókérdést, amely a múlt órai tanultakat jelzi!
- Növények
- d) Csoportos feladat.
- Rajzolj az írólapra:
- fát, nevezd meg a részeit!
- bokrot, nevezd meg a részeket!
- Írd le a falitáblán levő termések neveit!
- Rajzolj lombhullató fát!

— Rajzolj örökzöld fát!

3. Ellenőrzés: Az asztalon talált szókérttyákat rakd a megfelelő helyre!

fa, bokor: lombhullató
örökzöld

termések: makk, gomba,
toboz,

levelek: (különböző színű és fajtájú fa-
level)

II. 1. Cél megjelölése: Ma az erdő állatai közül kettővel ismerkedünk meg, mindkettőt nagyon szeretitek. Melyek azok? Barkochba — megnevezés: mókus, őz.

2. A tényanyag feldolgozása.

Mókus (kitömött példány szeml.)

a) Külsője

b) Életmódja, ennek kapcsán haszna, kára.

c) Egy történet ismeretét, mely a mókus kártevő cselekedetét példázza.

d) Mint a mókus... c. dal közös éneklése.

e) Részáltalánosítás; a munkafüzet feladatának elvégzése.

Őz (képe több alakban a táblán)

Elemzés: Hasonlítsd össze a mókussal!

a) Külsője, nagysága.

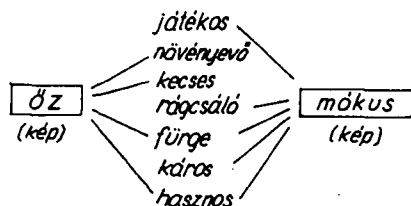
b) Életmódja; tápláléka, haszna, (esetenként kára!)

c) Védelemre, téli etetésre szorul!

d) Részáltalánosítás

3. Általánosítás: a fontos ismeretanyag szintézise.

4. Rögzítés: szavakat találsz a táblán, kösd össze a megfelelőket! (1. ábra)

1. ábra

5. Házi feladat: a két erdei állatról tanultakat jegyezzétek meg! Nézegessétek a mesés könyvekben!

A nevelő az órában több olyan feladatot végzett, ami direkt világnézetű nevelés. Pl.: — „A mókus hasznos állat, ezért szereti mindenki.” A nevelő ügyesen ismerteti meg a tanulókkal a kárát is. Itt a hibás gondolkodás a hiányos ismeretből fakadt.

— „Ne a tölgyfára tessék tenni a mókust, az a fenyőfán él!” — mondja őra közben egy tanuló. Itt a beállítódás mint hibaforrás jelentkezik. A tanulmányi sétán fenyőn látták, s úgy gondolta, csak ott él.

— „Azért hegyes a mókus foga, hogy meg tudja törni a diót.” — mondja a tanuló. A nevelő ügyesen küszöböli ki az oki és célszerűségi magyarázat hibás voltát.

— „Azért pöttyös az őzgidá, hogy jól elrejtőzhessen.” (Lsd. előbbi hiba!)

Elemzés

A számonkérés során az előző órákon szerzett ismeretanyag lényegét emelik ki. (Lényeglátás!)

A rajz biztosítja a tanulmányi séta érzékelt, észlelt képének felidézését.

Az ismeretek szintézise mellett kiegészítés.

(Összefüggések megláttatása!)

Több órai ismeretanyag közül kiválasztja az elmúlt óráit: a témakör folyamatos feldolgozása közben témában való gondolkodtatásra készíti a tanulókat.

Emlékezet és képzelet fejlesztése.

A természet valóságos tárgyainak felhasználása.

(Az ember viszonya a természethez.)

Az ismeretanyag felidézése közben: analízis, összehasonlítás, rendezés, általánosítás — mint gondolkodási művelet szerepelt.

(Értelmi erők fejlesztése!)

Probléma felvető célkitűzés. A feladat játékos megoldása közben a lényegtelen jegyek kizárása során kiemelik a lényeg. Közben ragyogó motiválás, az érdeklődés nagyfokú felkeltése. (Lényeglátás, összefüggések keresése.)

Külső és belső tulajdonságok analízise után a lényeg absztrahálása.

Az érzelmi viszonyulás egyértelműen pozitív. A történet után ingadozás, majd újból pozitív.

(Alkalmazkodás a tanulók erős érzelmi beállítottságához!)

A lényeg szintézise.

Egyik a fán él, másik a földön.

Összehasonlítás, analízis, absztrakció. Emlékezet, képzelet, gondolkodás fejlesztése! Belső összefüggések feltárása.

Állásfoglalásra készítés, a tanulók aktív tétele a természeti környezet értékelésében.

A lényeg kiemelése.

A természettudományos ismeretek mellett az erdő állatainak védelme: mint erkölcsi mondanivaló tükröződik. Ennek kiterjesztése valamennyi tanulóra. A tervezett nevelési feladatok megvalósítása.

A megismert állatok tulajdonságainak szintézise.

Láthatjuk, hogy egyetlen órában is mennyi lehetőség adódik a direkt világnézeti nevelésre. Szükségesnek tartom ezeket a kartársak figyelmébe ajánlani, mert az alsó tagozatos ismeretanyag (ism. közlő olvasmányok, körny. ism. stb.) számtalan ilyen téves magyarázatot rejt magában.

Nagyon fontos, hogy valamennyi nevelő tudatosan végezze ezirányú munkáját. Az órák folyamataiban rá kell mutatni arra, hogy bizonyos objektív célszerűség van a természetben. Ebből következően mutassunk rá az ok- és okozati összefüggésekre! Ugyanakkor cáfolnunk kell a szubjektív célszerűséget, tagadnunk kell az abszolút okokat! Tehát példánkban: Nem azért hegyes a mókus foga, hogy meg tudja törni a diót! — hanem azért tudja megtörni, mert hegyes a fog.

Hangsúlyozzuk, hogy a fejlődés során, az ok- és okozati összefüggések dialektikus láncolatában — bizonyos képességek alakulnak növényben, állatban, emberben egyaránt. Ezek a fejlődés során kialakult képességek teszik lehetővé a természetben való alkalmazkodást, eredményezik az életmódot.

Természetesen vigyáznunk kell arra, hogy a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően magyarázzunk, úgy, hogy azt meg is értsék! De javítsunk, tanítsunk, neveljünk, adjunk meggyőző tudományos alapismereteket! Ne engedjünk el a fülünk mellett nem megfelelő, tudománytalan megállapításokat! S ha első osztályos koruktól kezdve következetesen neveljük tanítványainkat a látott dolgok közötti dialektikus kölcsönhatás észrevételére, akkor felnőtt korukra szilárd világnézetű, szocialista embert nevelünk belőlük. Ez pedig minden pedagógusnak kötelessége, hiszen egész oktató munkánk célja, hogy a kommunista ember személyiségét alakítsuk ki.

Bódi Andrásné

Tanítóképző Intézet, Kaposvár

NYELVI-IRODALMI GYŰJTŐMUNKA A ROKON ÉRTELMŰ SZAVAK ÉS KIFEJEZÉSEK KÖRÉBEN

Amikor az iskolában Arany János szép elbeszélő költeményét, a Toldit tanítjuk, ezek az órák számtalan lehetőséget nyújtanak a tanulók szókincsének bővítésére, kifejezőképességének fejlesztésére. Érdemes megfigyeltetnünk és összegyűjtetnünk, hogy a költő milyen sokszínűen és gazdagon fejezi ki azt is, amiről tanulóink legtöbbször úgy gondolja, hogy csak egyetlenegy szó vagy legföljebb néhány rokon értelmű szó van rá nyelvünkben. Az alábbiakban egyetlen fogalomkör példáival szeretném megmutatni, milyen nyelvi kincseshánya a Toldi, és milyen jó iskolája lehet ez a költemény az „édes anyanyelvünkön” való szép, változatos és találó fogalmazásnak.

A „nagyon” fogalmának jelölésére sok tanuló minduntalan ugyanazt az egy szót használja: „nagyon megijedtem”, „nagyon érdekes”, „nagyon kevés” stb. Mit látunk Arany Jánosnak százhuszonöt évvel ezelőtt, 1846 őszén befejezett művében, a Toldiban? Ott nem kevesebb, mint huszonhét különféle szót vagy kifejezést találunk erre:

1. „Jaj-keserves annak, aki jut kezébe” (I, 12) — mondja a költő a nagy erejű Toldi Miklósról. (Jaj-keserves = nagyon

keserves.) Aranyaknak e szemléletes szóösszetétele a *jaj* szóval sokkal jobban megragadja képzeletünket, mint ha a megszokott *nagyon* határozószót alkalmaznánk.

2. György felbizzatja legényeit, dögessék meg a palánkot az udvar végébe húzódott öccse körül. „Döng a deszkabástya Miklósnak megette, | Miklós a kudarcon búsodik” *felette*” (III, 4). Vagyis *nagyon* búsodik. A *felette* szót ilyen értelemben már Ilosvai Selymes Péter XVI. századbéli Toldi-történetében is megtaláljuk — Aranyánál ez jól illik a régi témához. (A fél-idézőjelbe tett *búsodik* szót Ilosvainak 12. versszakából idézi, ahol ezt olvassuk, de nem Miklósról, hanem Györgyről: „Magában Tholdi György úgy *búsodik* vala, | Miklóstra öccsére nagy haragja vala...”)

3. Hősrünk megvetéssel tűrte a rossz tréfát, „De, midőn egy dárda vállá csontját érte, | *Iszonyatosképen* megharagutt érte” (III, 6). Ez az *iszonyatosképen* sokkal kifejezőbb, mint az érzelmileg közömbös és hangzásában is szürkébb *nagyon* volna, mert jól érzékelteti Miklós *iszonyú* haragját. Az *iszonyatosan* formánál is hatásosabb ez a határozótagos *iszonyatosképen* határozó. Talán nem véletlen, hogy Arany a pusztán rag